

URZĄDZENIA DO OBRÓBKI CIEPLNEJ I CIEPLNO- -CHEMICZNEJ	NORMA BRANŻOWA	BN-73 <hr/> 1549-11
	Azotowanie, azotopasywowanie, pasywowanie w parze wodnej narzędzi ze stali szybko tnących Wymagania i badania	Grupa katalogowa III 04

1. WSTĘP

1.1. Przedmiot normy. Przedmiotem normy są wymagania i badania dotyczące narzędzi skrawających ze stali szybko tnących, po krótkookresowym azotowaniu gazowym, azotopasywowaniu, pasywowaniu w parze wodnej.

Wymienione procesy azotowania, azotopasywowania, pasywowania w parze wodnej określone są w dalszej treści niniejszej normy mianem obróbka cieplno-chemiczna.

1.2. Zakres stosowania. Niniejszą normę należy stosować przy kontroli produkcji narzędzi skrawających jednolitych wykonanych ze stali szybko tnących dowolnego gatunku wg PN-71/H-85022 i BN-71/0631-05, obrobionych cieplno-chemicznie. Dopuszcza się również narzędzia wykonane ze stali szybko tnących łączone z chwytami ze stali konstrukcyjnych, jednak twardość chwytów po obróbce cieplno-chemicznej nie może być mniejsza niż 25 HRC.

1.3. Normy związane

- PN-66/H-01200 Obróbka cieplna metali. Nazwy i określenia
- PN-57/H-04360 Próba twardości metali sposobem Vickersa
- PN-67/H-04623 Powłoki metalowe i konwersyjne. Pomiar grubości metodami nieniszczącymi
- PN-71/H-85022 Stal szybko tnąca. Gatunki
- PN-58/M-04251 Struktura geometryczna powierzchni. Klasyfikacja chropowatości i kierunkowości struktury
- PN-61/M-59134 Papiery ściernie. Arkusze
- BN-71/0631-05 Nowe gatunki stali szybko tnącej
- BN-63/4410-01 Narzędzia, uchwyty i przyrządy. Ogólne zasady badań odbiorczych

2. PODZIAŁ I OZNACZENIE

2.1. Podział

2.1.1. Rodzaje. Rozróżnia się następujące rodzaje obróbki cieplno-chemicznej:

- A — azotowanie,
- Ap — azotopasywowanie,
- P — pasywowanie w parze wodnej.

2.1.2. Kategorie jakości. W zależności od zakresu i sposobu badania rozróżnia się trzy kategorie narzędzi:

- RR — narzędzia podlegające w partii stu procentowej kontroli wymaganych własności,
- R — narzędzia podlegające w partii procentowej kontroli wymaganych własności,
- H — narzędzia podlegające w partii jedynie kontroli twardości i sprawdzaniu powierzchni.

2.2. Sposób budowy oznaczenia narzędzi. Należy podać numer rysunku lub symbol katalogowy narzędzia albo według odpowiedniej PN symbol odpowiedniego narzędzia lub wymiary gabarytowe narzędzia oraz rodzaj A, kategoria R ze stali SW18 wg PN-61/H-85022.

Na każdym rysunku lub przy symbolu narzędzia należy podać znak rodzaju z zaznaczeniem znaku kategorii i symbolu stali. Oznaczenie rodzaju i kategorię jakości należy podać na końcu oznaczenia danego typu narzędzia.

3. WYMAGANIA

3.1. Stan narzędzi. Narzędzia podlegające obróbce cieplno-chemicznej powinny być w takim stanie, w jakim oddaje się je do handlu, a więc hartowane, odpuszczone i oszlifowane łącznie z ostrzeniem.

Instytut Mechaniki Precyzyjnej
Ustanowiona przez Dyrektora Zjednoczenia Urządzeń Technologicznych TECHMA dnia 27 lutego 1973 r.
jako norma obowiązująca w zakresie produkcji od dnia 1 stycznia 1974 r.
(Dz. Norm. i Miar nr 23/1973, poz. 68)

3.2. Powierzchnia. Powierzchnie narzędzi uprzednio szlifowane powinny być po obróbce cieplno-chemicznej czyste i równomiernie zabarwione, bez plam, brudzących osadów lub charakterystycznych nalotów¹⁾.

Na powierzchniach nieszlifowanych dopuszcza się po obróbkach cieplno-chemicznych nierównomierność zabarwienia występującą w takim samym stopniu, jak przed tymi obróbkami.

Narzędzia azotowane powinny mieć zabarwienie ciemnoszare z dopuszczalnym odcieniem brązowym lub jasne matowe.

Narzędzia azotopasywowane lub pasywowane w parze wodnej powinny być pokryte równomiernie szaroniebieską, ścisłą i gładką powłoką.

3.3. Wymiary narzędzi po obróbce cieplno-chemicznej powinny być zgodne z rysunkiem, danymi katalogowymi lub odpowiednimi PN.

Narzędzia po obróbce cieplno-chemicznej nie powinny przekraczać odchyłki prostoliniowości dopuszczonej odpowiednią normą na narzędzia bez obróbki cieplno-chemicznej.

3.4. Materiał. Narzędzia obrobione cieplno-chemicznie wykonuje się ze stali szybko tnących o składach chemicznych objętych PN-71/H-85022 lub BN-71/0631-05. Po uzgodnieniu przy zamówieniu dopuszcza się dostawę narzędzi z innych stali szybko tnących nie objętych ww. normami.

Z uwagi na niewielkie zmiany zawartości tlenu i azotu w narzędziach po obróbce cieplno-chemicznej, pierwiastków tych nie określa się.

3.5. Grubość warstwy dyfuzyjnej i jej pomiar. Rozróżnia się następujące rodzaje warstw dyfuzyjnych:

- warstwa powstała na narzędziu po azotowaniu,
- warstwa powstała na narzędziu po azotopasywowaniu,
- warstwa powstała na narzędziu po pasywowaniu w parze.

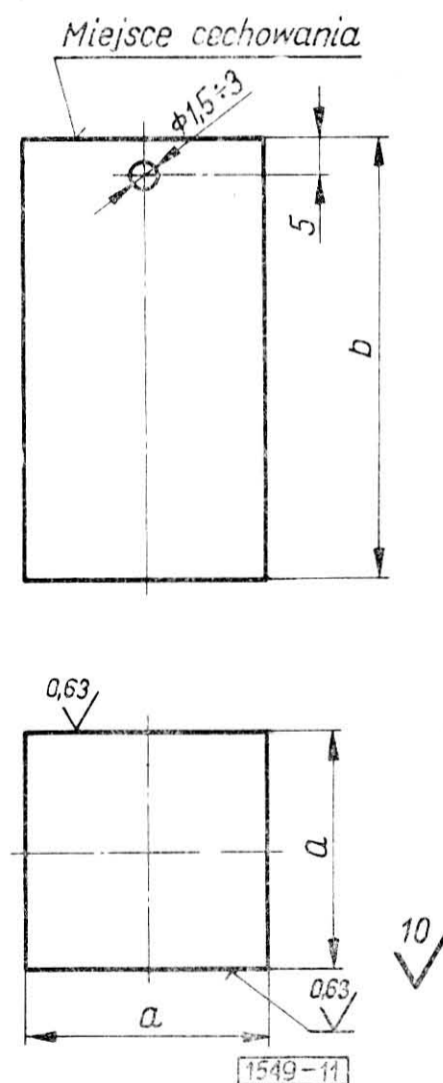
Grubości warstwy dyfuzyjnej powstałej po azotowaniu nie określa się.

Grubość warstwy dyfuzyjnej tlenkowej powstałej na narzędziach w wyniku azotopasywowania lub pasywowania kontroluje się warstwowierzmem. Pomiar należy przeprowadzić zgodnie z PN-67/H-04623 stosując wariant miejscowego odsłonięcia powierzchni podłoża i przyjmując miejsca pomiaru przygotowanego, jako wymienione w PN-67/

¹⁾ Naloty o zabarwieniu rudawym, szarym, czerwonym, łatwo dające się zetrzeć z powierzchni narzędzi. Charakterystyczne jest to, że wycierane białym płótnem syntetycznym naloty nie brudzą tego płótna.

H-04623 „powierzchnie istotnie ważne”. W spornych sprawach, metodą rozjemczą jest pomiar grubości warstw dyfuzyjnych na mikroskopie.

Średnia arytmetyczna wyników z pomiarów grubości warstwy dyfuzyjnej tlenkowej powstałej na narzędziach po azotopasywowaniu lub pasywowaniu w parze z kontrolowanej partii powinna być nie mniejsza niż 0,003 mm. W przypadku nie spełnienia tego warunku narzędzia pasywuje się w parze wodnej, nawet wówczas, gdy poprzednio były one azotopasywowane. W przypadku bardzo drobnych narzędzi azotopasywowanych lub pasywowanych kontrolę można przeprowadzić na próbkach — świadkach razem obrobionych cieplno-chemicznie z narzędziami. Próbki — świadki powinny być umieszczone w różnych miejscach przestrzeni roboczej pieca. Zalecane wymiary próbek — świadków podano na rysunku i w tabl. 1,

Zalecane próbki — świadki do kontroli narzędzi

Tablica 1. Zalecane wymiary próbek — świadków

Wielkość próbki	Wymiary, mm	
	a	b
1	8	20
2	16	30
3	32	60

3.6. Twardość. Obowiązuje pomiar twardości narzędzi po azotowaniu lub azotopasywowaniu, niezależnie od kategorii w jakiej zostały one zamówione. Pomiaru twardości narzędzi po pasywowa-

niu w parze nie wykonuje się z wyjątkiem pomiaru twardości chwytu w przypadku narzędzi zgrzewanych.

Pomiar twardości narzędzi należy wykonać metodą Vickersa pod obciążeniem 5 kG wg PN-57/H-04360. Twardość mierzona pod obciążeniem 5 kG jest jednocześnie sprawdzeniem twardości rdzenia. Twardość powierzchni narzędzi azotowanych lub azotopasywowanych nie powinna przekraczać 1100HV5. Na kontrolowanych narzędziach wykonuje się 4 pomiary i oblicza się średnią arytmetyczną otrzymanych wartości dla poszczególnych narzędzi — H_1, H_2, H_3 itd. zaokrąglając ostateczny wynik do 1 jednostki HV/5. Wymaga się przyrostu twardości ΔH dla narzędzi azotowanych nie mniejszego niż 40 i nie większego niż 90 jednostek HV/5 ($40 < \Delta H < 90$), a dla narzędzi azotopasywowanych przyrost twardości ΔH powinien być większy niż 20 jednostek HV/5. Dopuszcza się również większe przyrosty twardości narzędzi, jeżeli próby standardowe tych narzędzi u producenta wykazały, że nie są one kruche. W przypadku narzędzi zgrzewanych chwytom ze stali konstrukcyjnej, twardość chwytu po obróbce cieplno-chemicznej określa 1.2. W przypadku niższych przyrostów twardości narzędzi azotowanych lub azotopasywowanych od wymaganych, dopuszcza się powtórne azotowanie dla narzędzi azotowanych lub azotopasywowanie dla narzędzi azotopasywowanych w warunkach według uznania wykonawcy.

3.7. Cechowanie. Narzędzia cechuje się w sposób podany na rysunku tego narzędzia. Jeżeli na rysunku nie podano miejsca cechowania, wytwórca umieszcza znaki na narzędziu w dowolnie obranym lecz zawsze w tym samym miejscu poza ostrzem. Zaleca się cechowanie na powierzchni chwytowej tuż przy ostrzu, a w przypadku narzędzi zgrzewanych poza miejscem zgrzewanym. Jeżeli na rysunku lub w zamówieniu nie podano inaczej, narzędzia cechuje się przez umieszczanie kolejno co najmniej następujących znaków:

- a) znaku wytwórcy,
- b) rodzaju obróbki cieplno-chemicznej wg 2.1.1,
- c) symbolu narzędzia wg katalogu względnie PN lub gabarytowy wymiar, albo trzy symbole równocześnie,
- d) gatunku stali szybko tnącej.

Na żądanie zamawiającego, podane w zamówieniu, narzędzia cechuje się dodatkowo numerem rysunku. Opakowanie narzędzi cechuje się przez podanie tych samych znaków co na narzędziu lub w inny sposób uzgodniony przy zamówieniu, jednak bez względu na uzgodnienia umieszcza się rodzaj według 2.1.1. W przypadku narzędzi drobnych, dodatkowe cechowanie wg 2.1.1 może być tylko na opakowaniu.

4. BADANIA

4.1. Rodzaje badań

- a) sprawdzenie powierzchni,
- b) sprawdzenie wymiarów,
- c) sprawdzenie twardości warstw narzędzi azotopasywowanych i pasywowanych w parze,
- d) sprawdzenie grubości warstw narzędzi azotopasywowanych i pasywowanych w parze.

4.2. Partia. Partię stanowią narzędzia jednego rodzaju i kategorii wykonane według tego samego rysunku i jednakowo obrobione cieplno-chemicznie w jednym wsadzie. Wielkości partii nie określa się. Dopuszcza się partie, w skład których wchodzi narzędzia wykonane według różnych rysunków lecz zbliżone kształtem i wymiarami lub narzędzia pochodzące z jednego wsadu obróbki cieplnej (hartowanie i odpuszczanie) pod warunkiem, że wymiary grubości ostrza narzędzia będą do siebie zbliżone.

4.3. Pobieranie próbek

4.3.1. Próbki do sprawdzania powierzchni i wymiarów. Sprawdzaniu powierzchni i wymiarów podlegają wszystkie narzędzia obrobione cieplno-chemicznie zamówione w kategorii RR.

Na narzędziach zamówionych w kategorii H sprawdza się wygląd powierzchni i wymiary na 2÷5 sztukach narzędzi. Wybór narzędzi do kontroli w kategorii R i H powinien odbywać się metodą losową wg BN-63/4410-01.

4.3.2. Próbki do sprawdzania twardości. Sprawdzaniu twardości podlegają tylko narzędzia po azotowaniu lub azotopasywaniu. Narzędzia zamówione w kategorii RR poddaje się 100% kontroli twardości. Narzędzia zamówione w kategorii R poddaje się 5% kontroli twardości. Narzędzia zamówione w kategorii H poddaje się w liczbie 2÷5 sztuk kontroli twardości. W przypadku próbek — świadków należy pobrać do kontroli twardości w kategoriach: H — 2 sztuki, R — 4 sztuki, RR — 8 sztuk próbek — świadków. Wybór narzędzi do kontroli twardości narzędzi zamówionych w kategorii R i H powinien odbywać się metodą losową wg BN-63/4410-01. Dla narzędzi kategorii R należy stosować statystyczną kontrolę jakości.

4.3.3. Próbki do sprawdzania grubości warstw. Grubości warstw narzędzi azotowanych nie sprawdza się. Narzędzia azotopasywowane lub pasywowane w parze zamówione w kategorii RR podlegają 100% kontroli grubości warstw. Narzędzia zamówione w kategorii R podlegają 5% kontroli grubości warstw, a narzędzia zamówione w kategorii H — 2÷5 sztuk w partii. Wybór narzędzi do kontroli grubości warstw powinien odbywać się metodą losową wg BN-63/4410-01. W przypadku próbek — świadków należy je pobrać wg 4.3.2.

4.4. Opis badań

4.4.1. Sprawdzenie powierzchni. Narzędzia wybrane z wsadu po obróbce cieplno-chemicznej nie natłuszczone ogląda się na tle oświetlonej płyty. Dopuszcza się inne sposoby sprawdzania wyglądu powierzchni uzgodnione w zamówieniu.

4.4.2. Sprawdzenie wymiarów. Wymiary narzędzi obrobionych cieplno-chemicznie powinny mieścić się w granicach tolerancji narzędzi nieobrobionych cieplno-chemicznie. Mierzenie narzędzi przeprowadza się uniwersalnymi lub specjalnymi przyrządami pomiarowo-kontrolnymi w zależności od rodzaju narzędzia. Dla statystyki wytwórca oblicza zmianę określonego wymiaru ΔW w wyniku obróbki cieplno-chemicznej pojedynczego narzędzia, ze wzoru

$$\Delta W = W_1 - W \quad (\text{jednostek pomiarowych}) \quad (1)$$

w którym:

W_1 — wymiar po obróbce cieplno-chemicznej,
 W — wymiar przed obróbką cieplno-chemiczną.

Średnią zmianę określonego wymiaru W_s dla wszystkich kontrolowanych narzędzi oblicza się ze wzoru

$$W_s = \frac{\sum \Delta W}{n} \quad (\text{jednostek pomiarowych}) \quad (2)$$

w którym:

ΔW — zmiana wymiaru,
 $\sum \Delta W$ — suma zmian wymiarów ΔW obliczonych ze wzoru (1) dla wszystkich kontrolowanych narzędzi,
 n — liczba kontrolowanych narzędzi, sztuk.

Rozrzut zmian określonego wymiaru dla wszystkich kontrolowanych narzędzi, $R\Delta W$, oblicza się ze wzoru

$$R\Delta W = \Delta W_{\max} - \Delta W_{\min} \quad (\text{jednostek pomiarowych}) \quad (3)$$

w którym:

$\Delta W_{\max}, \Delta W_{\min}$ — największa i najmniejsza wartość spośród wartości ΔW obliczonych ze wzoru (1).

4.4.3. Pomiary twardości. Miejsce narzędzia przeznaczone do pomiarów twardości powinno odpowiadać warunkom podanym w PN-57/H-04360. Miejsce pomiarów dobiera się na powierzchniach szlifowanych w klasie chropowatości nie niższej niż 8 wg PN-58/M-04251, a w miarę możliwości w pobliżu części skrawającej narzędzia. Dopuszcza się pomiar twardości w innych miejscach na częściach narzędzia wykonanych ze stali szybko tnącej, podlegających takim samym jak część skrawająca warunkom poprzedzającego hartowania i odpuszczania. Miejsce pomiarów na narzędziach zgrzewanych z chwytami ze stali konstrukcyjnych obiera się na części ze stali szybko tnącej poza strefą od-

działywania cieplnego przy zgrzewaniu. Miejsce pomiaru twardości przed obróbką cieplno-chemiczną stanowi również miejsce pomiaru po obróbce cieplno-chemicznej tego samego narzędzia. Pomiar twardości przeprowadza się metodą Vickersa wg PN-57/H-04360 pod obciążeniem 5 kG, zarówno na narzędziach, jak i ewentualnych próbkach — świadkach. Powierzchnie narzędzi w miejscach pomiarów odtłuszcza się i wygładza papierem ściernym NSHa 200×300 SZ wg PN-61/H-59134, aż do odsłonięcia jasnej metalicznej powierzchni. Na powierzchniach tak przygotowanych narzędzi wykonuje się odciski i oblicza się średnie arytmetyczne przyrostu twardości po azotowaniu lub azotopasywowaniu ΔH wg wzoru

$$\Delta H = H'_{sr} - H_{sr} \quad (\text{jednostek HV/5}) \quad (4)$$

w którym:

H'_{sr} — średnia twardość po azotowaniu lub azotopasywowaniu narzędzi,

H_{sr} — średnia twardość przed azotowaniem lub azotopasywowaniem narzędzi.

4.4.4. Sprawdzenie grubości warstw dyfuzyjnych. Próbę przeprowadza się warstwowierzem magnetycznym wg PN-67/H-04623.

4.4.5. Miejsce pomiaru grubości warstwy. Na narzędziu kontrolowanym wyznacza się dwa symetryczne miejsca pomiaru. Miejsca pomiaru wybiera się na części skrawającej narzędzia lub na części wykonanej ze stali szybko tnącej i obrobionej cieplnie, w takich samych warunkach jak część skrawająca, na powierzchni poddanej obróbce ścierniej wykończającej w klasie chropowatości 7 lub wyżej wg PN-58/M-04251 na płaszczyźnie lub na powierzchni wypukłej o jak najmniejszej krzywiznie.

Przykład wyboru miejsc pomiaru podano w tabl. 2.

Tablica 2. Przykład wyboru miejsc pomiaru grubości warstwy dyfuzyjnej tlenkowej

Rodzaj narzędzia	Miejsce pomiaru
Nóż Fellowsa	dwa punkty położone przeciwległe na jednej średnicy w jednakowej odległości od osi na górnej płaszczyźnie oporowej
Frez ślimakowy	czołowe powierzchnie odsadzeń po obu stronach gniazda
Gwintownik	powierzchnie przyłożenia (nakrój) na dwóch piórach
Wiertło	w mniejszych wiertłach — dwie powierzchnie przyłożenia; w większych wiertłach — dwie łysinki prowadzące

4.5. Ocena wyników badań

4.5.1. Ocena wyników sprawdzenia powierzchni i wymiarów. Narzędzia po obróbce cieplno-chemicznej, nie odpowiadające wymaganiom wg 3.2 i 3.3 należy uznać za niezgodne z wymaganiami normy i usunąć z partii. Dopuszcza się czyszczenie narzędzi z ewentualnych charakterystycznych nalotów oraz w przypadku niewłaściwych wymiarów, prostowanie narzędzi.

4.5.2. Ocena wyników twardości. Jeżeli wyniki prób twardości nie odpowiadają wymaganiom wg 3.6 dla narzędzi azotowanych i azotopasywowanych, należy narzędzia uznać za niezgodne z wymaganiami i usunąć z partii lub poprawić wg 3.6. Dla narzędzi zamówionych w kategorii R lub H

dopuszcza się powtórny kontrolę twardości lecz na innych narzędziach tej samej partii względnie na próbkach — świadkach. Jeżeli przy powtórnych badaniach wyniki chociaż jednej próbki — świadka albo jednego narzędzia są ujemne, wówczas należy kontrolować 20% narzędzi w partii. W przypadku wyników twardości negatywnych, partię narzędzi usuwa się jako niezgodną z wymaganiami normy.

4.5.3. Ocena wyników pomiaru grubości warstw. Jeżeli wyniki prób pomiaru grubości warstw na narzędziach nie odpowiadają wymaganiom wg 3.5 partię narzędzi azotopasywowanych lub pasywowanych w parze należy uznać za niezgodną z postanowieniami normy. Dopuszcza się poprawę pasywowanych w parze lub azotopasywowanych narzędzi zgodnie z wymaganiami wg 3.5.

K O N I E C

INFORMACJE DODATKOWE do BN-73/1549-11

1. Zalecane rodzaje obróbki. W wytwórniach narzędzi i narzędziowniach zakładowych zaleca się stosowanie trzech rodzajów obróbki cieplno-chemicznej narzędzi skrawających: azotowanie gazowe, pasywowanie w parze wodnej i azotopasywowanie. Obróbki te przeznaczone są do narzędzi wykonanych ze stali szybko tnących.

Przez odpowiednie stosowanie azotowania można uzyskać nierzadko wzrost trwałości ostrza narzędzi o ponad 100%.

Pasywowanie w parze wodnej wydatnie zwiększa odporność narzędzi na korozję i nadaje im efektywne ciemne zabarwienie, jak również podwyższa często ich trwałość ostrza. Takie same zabarwienie nadaje narzędziom azotopasywowanie. Ponadto azotopasywowanie zwiększa trwałość ostrza narzędzi z reguły o kilkadziesiąt procent i podwyższa w pewnym stopniu ich odporność na korozję.

2. Zalecany zakres stosowania obróbki cieplno-chemicznej. Wszystkie zalecane obróbki nadają się do narzędzi jednolitych, jak również nadają się do narzędzi łączonych, wykonanych ze zgrzewanymi chwytami ze stali konstrukcyjnych. W bardzo rzadkich przypadkach obróbka cieplno-chemiczna może być niewskazana dla narzędzi ze zgrzewanymi chwytami ze stali konstrukcyjnej, pracujących w warunkach szczególnie silnego obciążenia chwytu. Wynika to z możliwości spadku twardości chwytu w następstwie obróbki cieplno-chemicznej. Stosowanie obróbki cieplno-chemicznej wiertel zgrzewanych z chwytami ze stali konstrukcyjnej, bez względu na spadki twardości chwytu do minimum 25 HRC dopuszcza PN-69/M-59601. Zachowanie twardości chwytu powyżej 25 HRC nie sprawia trudności w przypadku omawianej obróbki cieplno-chemicznej. Obróbka cieplno-chemiczna powinna być stosowana do narzędzi obrobionych cieplnie prawidłowo i w powtarzalnych warunkach. Szczególnie ważne dla wyników obróbki cieplno-chemicznej narzędzi jest ich uprzednie należyte odpuszczanie w warunkach odpowiednich dla poszczególnych gatunków stali szybko tnącej. Niewłaściwe odpuszczanie narzędzi grozi między innymi ich paczeniem się z przekraczaniem tolerancji wymiarowych po obróbce cieplno-chemicznej. Przekroczenie tolerancji mogące wyniknąć z obróbki cieplno-

chemicznej w stosunku do narzędzi tylko odbrobionych cieplnie może wystąpić wyjątkowo i to w odniesieniu do dużych i bardzo wąsko stolerowanych wymiarów narzędzi. W podobnych przypadkach zaleca się technologiczne przesunięcie tolerancji wymiarowych w celu uzyskania żądanych wymiarów po obróbce cieplno-chemicznej.

3. Zakres stosowania azotowania. Narzędzia poddawane azotowaniu nie powinny być zbyt drobne drobnoostrzowe lub wiotkie i nie powinny być przeznaczone do skrawania z bardzo silnymi uderzeniami lub drganiem. Nieprzydatność, a nawet szkodliwość azotowania dla narzędzi drobnych, wiotkich i pracujących z silnymi uderzeniami i drganiem wynika z kruchości warstwy azotowanej. Narzędzia takie znacznie się odkształcają podczas pracy, co łatwo powoduje pęknięcie warstwy azotowanej i złamanie ostrza lub wykruszenie się krawędzi skrawającej. Z wyżej wymienionych powodów nie zaleca się azotowania następujących narzędzi: nawiertaki, rozwiertaki rozprężne i narzynki — wszystkie typowymiary; wiertła, pogłębiacze, rozwiertaki i gwintowniki — o średnicy mniejszej niż 12 mm; noże i frezy kształtowe oraz noże do gwintów — o szerokości ostrza mniejszej niż 10 mm; noże do głowic gwinciarzskich — o grubości mniejszej niż 8 mm; frezy do kół zębatach krążkowe i ślimakowe, noże Fellowsa, Maaga i Gleasona — o module mniejszym niż 3 mm; przeciągacze i przepychacze — o średnicy lub grubości mniejszej niż 25÷40 mm, itp. Spośród narzędzi spełniających wyżej wymienione warunki azotowania zaleca się poddawać tylko te, dla których obróbka ta daje wyraźnie lepsze wyniki niż pozostałe zalecane obróbki. Jest to uzasadnione wyższymi kosztami azotowania w porównaniu z pasywaniem. W szczególności należy liczyć się z nieopłacalnością azotowania przechodnich noży i frezów. Jednak w wyjątkowych przypadkach może okazać się opłacalne azotowanie przechodnich frezów przeznaczonych do skrawania twardych materiałów. Azotowanie może być również wykorzystane do poprawiania wad narzędzi, a zwłaszcza do kompensowania ujemnych skutków powierzchniowego odwęglania spowodowanego hartowaniem lub przegrzania (przypalenia) spowodowanego szlifowaniem. W tym zastosowaniu azotowaniu można poddawać również narzędzia innych rodzajów i mniejszych wymiarów niż zalecane powyżej. Azotowanie może być prowadzone w taki sposób,

aby powierzchnia narzędzi po azotowaniu była albo ciemna, podobna do pasywowanej i azotopasywowanej, albo jasna — srebrzysta. Zaleca się stosowanie azotowania na ciemną powierzchnię, ponieważ jest ono tańsze i zwiększa trwałość narzędzi, w nie mniejszym stopniu niż azotowanie na powierzchnię srebrzystą.

4. Zakres stosowania azotopasywowania. Azotopasywowaniu zaleca się poddawać wszystkie te narzędzia, od których nie wymaga się wyraźnie wskazania stosowania azotowania lub pasywowania. Azotopasywowanie zaleca się również stosować w tych przypadkach, gdyż azotowanie jest wskazane, jednak nie jest prowadzone z powodu braku urządzeń oraz nieopłacalności uruchomienia procesu dla zbyt małej ilości narzędzi itp.

5. Zakres stosowania pasywowania w parze wodnej. Pasywowaniu zaleca się poddawać wszelkie narzędzia, od których wymaga się zwiększonej odporności na korozję lub nadanie im efektywnego ciemnego zabarwienia. Ponadto pasywowanie stosuje się w tych przypadkach, gdy narzędzia po tej obróbce pracują nie gorzej niż narzędzia te same po innych obróbkach cieplno-chemicznych. W szczególności zaleca się stosowanie pasywowania do frezów przechodnich, ponieważ średni wzrost trwałości w całym okresie eksploatacji w wyniku dowolnej obróbki cieplno-chemicznej dla tej grupy narzędzi jest na ogół podobny,

a koszt pasywowania jest niższy niż azotopasywowania i azotowania.

6. Zalecenia zmian wymiarowych. W wyniku obróbki cieplno-chemicznej wymiary narzędzi ulegają nieznacznym powiększeniom. Aby odchyłki wymiarowe wymagane przed obróbką cieplno-chemiczną narzędzi były zachowane również i po obróbce cieplno-chemicznej, zaleca się przy konstruowaniu narzędzi do obróbki cieplno-chemicznej zmniejszyć wymiar nominalny o 0,1÷0,15 jednostek pomiarowych tolerancji konstrukcyjnej odpowiedniego wymiaru.

7. Zalecenia odchyłki prostoliniowości. Z uwagi na zmiany wymiarowe pkt 3 zaleca się również przy konstruowaniu lub projektowaniu narzędzi do obróbki cieplno-chemicznej, szczególnie wysmukłych, uwzględnić strzałkę skrzywienia. W wyniku obróbki cieplno-chemicznej na każde 100 mm długości narzędzia, może wystąpić skrzywienie nie większe jednak jak 0,003 mm. Skrzywienie to powstaje na skutek wytwarzania się warstw dyfuzyjnych na narzędziach w procesie obróbki cieplno-chemicznej.

8. Zalecenia dotyczące próbek — świadków. Obróbkę cieplną i cieplno-chemiczną próbek — świadków należy wykonywać razem z odpowiednimi narzędziami. Próbkę — świadki należy wykonywać z tej samej stali szybko-tnącej, z której wykonuje się dane narzędzia.